

K Ö N Y V I S M E R T E T Ő

Brian Innes

Csalók &
hamisítványokA világ leghíresebb csalásai –
Bűnözők, szélhámosok
és áldozataik

Athenaeum 2000 Kiadó, 2006

Izgalmas témáról, az intellektuális bűnözés sokféle fajtájáról ad széles, tanulságos áttekintést ez a gazdagon illusztrált kötet. Benne e trükközések sok jellegzetes, nemegyszer meghökkentő esetével találkozhatunk, s szintúgy azok leleplezésének érdekes módszereivel, technikáival. Stílusa és elemzése mélysége szerint igényes ismeretterjesztésként jellemezhető. Elolvasásához érdemes végiggondolnunk a következőket:

Jogi értelemben a csalás meghatározása világos: aki jogtalan haszon szerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart, és ezzel kárt okoz, csalást követ el. A haszon itt annyiban is kulcsszó, hogy sokan éppen annak kergetése folytán válnak csalók áldozatává. Ellentétben a hamisítással, a csalás áldozatai az ebbéli sérülékenységüket általában igen jelentős mértékben a saját intellektuális hiányosságaiknak köszönhetik, így pl. a kapzsiságuknak, műveltségük fogyatékoságainak, felületességüknek.

Hamisítvány, másolat, utánzás, mögöttük pedig létrehozójukként hamisítás, másolás, utánzás. Mindháromnak tiszta, világos a rendeltetése, és tevékenységként is, az eredményükben is egymástól erőteljesen eltérő minőséget képviselnek. A hamisítás számos válfaja, célja közül itt kettőt emelünk ki. Az egyik, hogy úgy utánozzon le valamilyen értékes alkotást, hogy az eredményét mások abban a hitben fogadják el, hogy az eredetivel állnak szemben. A másik, hogy olyan alkotást hozzon

létre, amelyről el tudja hitetni, hogy az egy közismert személytől származik, akinek a műveit a megcélzott közönség értékesnek tekinti, s ezért a hamisítványt is értékesnek fogadja el. Ekkor tehát nem egyszerűen az történik, hogy a hamisító lemásol valamilyen ténylegesen létező dolgot, hanem olyan, valójában új művet állít elő, amely a megtévesztésig jól beilleszkedik valaki másnak a művei közé. A hamisító azért teszi mindezt, hogy saját műveit lényegesen magasabb áron adhassa el, mint amennyit akkor kaphatna értük, ha önmagát jelölné meg azok szerzőjeként. Gazdasági megközelítésben tehát olyan műveket állít elő, amelyek piaci értékének túlnyomó hányadát – ha, és ameddig sikeres a csalás – az a magas értékítélet adja, amely ahhoz a szerzőhöz tapad, akinek alkotásaként azokat beállítják és elfogadják. Ezt könnyű belátni, ha arra gondolunk, hogy értelmetlen előállni olyan hamisítvánnyal, amelyet egy névtelen senkinek tulajdonítanak. És mindkét változatnak a köznap megfelelője a márkás árucikkek hamisítása is – ez azt az értéktöbbletet orozza el csalárd módon, amelyet a márka megbecsültsége teremt.

A másodikként említett válfajának van egy különleges változata, amelyet inkább az érdekessége miatt érdemes említenünk. Ennél az állítólagos szerzőként feltüntetett személyt is maga a hamisító találja ki, pontosabban építi fel a megcélzott közönség tudatában. Ennek természetesen csak akkor van értelme, ha az így „létrehozott” személy szerzőként jelentős többletértéket ad a hamisító művének. Ebben a kötetben erre is igen érdekes példákat találunk.

A hamisítás indítéka tehát mindig a mások megtévesztése. A másolás ettől mind erkölcsi, mind gazdasági értelemben minőségileg eltér. Tökéletesen tisztas tevékenység, amelynek célja, hogy úgy állítson elő ismét valamilyen ismert alkotást, hogy a terméke technikailag minél inkább hasonlítson az ere-

detire, azonban egyértelmű legyen az is, hogy nem azonos azzal. A másolat értéke éppen ezért meg sem közelíti az eredetiét. Más kérdés, hogy ha értékes alkotások elvesznek, elpusztulnak, ez jelentősen megnövelheti a róluk fennmaradt másolatok értékét.

Az utánzás ismét minőségileg más, mint az előbbiek, és szintúgy tisztességes tevékenység. Az utánzó – akár csak a másoló – a saját nevét adja az alkotásaihoz, de azokat igyekszik úgy megformálni, hogy minél jobban hasonlítanak neves alkotó/k/ stílusához. Valószínűleg nem tévedés azt mondanunk, hogy utánozni technikailag nehezebb, mint másolni, hiszen itt nem egyszerűen lekövetni kell valamilyen konkrét alkotást, hanem visszaadni az alkotók reájuk jellemző stílusjegyeinek összességét.

A kötet első fejezete a nehézsúlyú hamisítás talán legforróbb területét tekintti át, amelynek gyökerei a legmeszebbre nyúlnak vissza: a pénzhamisítást, és amióta értékpapírok, bélyegek is léteznek, azok hamisítását. A következő témái: Hamis műtárgyak; Hamis iratok; Hamis régészeti leletek; Hamis személyiségek – midőn valaki célzatosan másnak adja ki magát; Vakmerő szélhámosok – ők a haszonszerzésért végzett csalás nagymesterei; Célzatos hamisítás; Gyanús tudomány – ami itt az orvoslás örve alatt gyakorolt csalásokból mutat példákat.

S a ténybeli megbízhatósága? Hatalmas tudás, és/vagy igen sok utánajárás kellene, hogy valaki minden állításáról megalapozott véleményt alkothasson. Próbaként ellenőriztünk közülük egy igen fontosat és kiemelkedően kényeset: amit az eredeti voltát tekintve nemrég még viták keresztüztében álló Torinói Lepelről, annak valódiságáról mond, összevetettük az egyik legtekintélyesebb nagyenciklopédia, az Encyclopaedia Britannica legfrissebb kiadásával. Helytállónak bizonyult.

Osman Péter